

Utvärdering av projektet Låna logoped 2018-2020

2018 Regionens diagnostiska språk-, räkne-, läs- och skrivutredningar på skolan i samarbete med elevhälsoteamet

2019-2020 Stimulera till ökat stöd för elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter i skolans lärsituationer

Innehåll

1.	Tack	3
2.	Bakgrund.....	4
3.	Syfte	5
4.	Metod	5
5.	Resultat och utvärdering	7
	Får skolpersonal större kunskap om språkstörning och läs- och skrivsvårigheter genom samarbetet med logoped inom projektet Låna logoped?	7
	Ökar stödet till elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter genom samarbetet med skollogoped?	8
	Minskar remissinflödet hos logopedmottagning om skollogoped finns på skolan?	12
	Är arbetssättet i Låna logoped relevant eller behövs justeringar?	13
6.	Slutsats	15
7.	Referens.....	16

1. Tack

Ett stort tack till elever, elevstödjare, fritidspedagoger, lärare, rektorer, skolchefer, skolkuratorer, skolläkare, skolsköterskor, skolpsykologer, speciallärare, specialpedagoger och vårdnadshavare som samverkat inom projektet. Tack för samarbetet men också för det arbete ni lägger ner för eleverna. Det arbete ni gör är viktigt. Lycka till i ert fortsatta arbete!

2. Bakgrund

Bakgrunden till projekt Låna logoped började i att verksamhetschef för Öron-, näs- och halskliniken (ÖNH-kliniken), Universitetssjukhuset (USÖ), och cheflogoped för Logopedi och foniatri lyfte frågan till områdeschef samt till hälso- och sjukvårdsdirektör om att lyfta ur dyslexiutredningarna från logopedmottagningarna och istället skapa ett länsövergripande Dyslexicentrum. Detta gjordes med en bakgrund av flera orsaker. En orsak var att logopedverksamheten med personalstyrka inte ensam klarade att ansvara för alla språk-, läs-, skriv- och räkneutredningar. En annan orsak var att väntetiden till utredning hos logopedmottagningar var lång. Samt att utredningssituationen inte var tillfredställande för varken individen eller vårdgivare. Samtalet fortsatte till regionfullmäktige. I regionfullmäktiges ”Verksamhetsplan med budget 2017 och planeringsförutsättning för 2018-2019” föreslog regionfullmäktige att förutsättningarna ska utredas för en förstärkning av logopedresurserna genom skolhälsovården. Utifrån detta skapade ÖNH-kliniken ett arbete med en *verksamhetsutredning* samt *projektet Låna logoped*.

Verksamhetsutredningen av arbetet för barn och ungdomar med misstänkt dyslexi, dyskalkyli och språkstörning i Region Örebro län gjordes 2017 (Nordin, 2018). I utredningen fick familjer, skolpersonal och logopedmottagningar ge information kring aktuell situation och behov. Många saknade insatser i nivå med behoven. Verksamhetsutredningen utmynnade i flera olika förslag till förändrat arbetssätt kring både utredningar och insatser för dessa barn. Det lyftes bland annat i utredningen att diagnostiska utredningar inte är skolans uppdrag. Det framkom även att skolpersonal önskade stöd från logoped gällande hur skolpersonalen ska stödja eleverna i lärsituationen. En logoped kan arbeta förebyggande och med insatser på skolor. För att stimulera till ökat stöd till elever med språk-, läs- och/eller skrivsvårigheter i skolan skapades därefter projektet Låna logoped, där skolor i Region Örebro läns upptagningsområde kunde få prova att ha skollogoped på skolan under ett år. Skolor ansökte om att under en tidsbegränsad period ha en skollogoped tjänstgörande lokalt på skolorna inom elevhälsoteamet för att stödja kring vilka insatser som kan göras inom skolan. Låna logoped var placerat på sex skolor under 2018, fyra andra skolor under 2019 samt tre ytterligare skolor under 2020.

3. Syfte

Syftet med utvärderingen av Låna logoped är att undersöka om elever med språk-, läs- och/eller skrivsvårigheter får ökat stöd genom att skollogoped finns på dessa skolor inom projektet Låna logoped.

Frågeställningar

1. Får skolpersonal större kunskap om språkstörning och dyslexi genom projektet Låna logoped?
2. Ökar stödet till elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter genom projektet Låna logoped?
3. Minskar remissinflödet hos logopedmottagning om skollogoped finns på skolan?
4. Är arbets sättet i Låna logoped relevant eller behövs justeringar?

4. Metod

Metodbeskrivning för arbetet på skolorna

Projektet innebar att en skollogoped tjänstgjorde 50% på skolorna under en bestämd tid. År 2018 fanns skollogoped från maj till och med december på sex skolor med ett elevantal på sammanlagt 1500 elever. Under år 2019 fanns skollogoped januari - december på fyra skolor med 1700 elever. Under år 2020 arbetade skollogopeden januari - december på tre skolor med ungefär 410 elever. Skollogopeden finansierades av ÖNH-kliniken Logopedi och foniatri på Örebro Universitetssjukhus. Skolor ansökte om deltagande. Skolor som deltog i projektet fanns inom Örebro Region läns upptagningsområde och var från två olika kommuner.

Arbetsuppgifterna inom projektet har varierat. År 2018 var skollogopedens arbetsuppgift att genomföra *diagnostiska språk-, räkne-, läs- och skrivutredningar på skolan* i samarbete med elevhälsoteamet. Utvärderingen av det första året ledde till förändrade arbetsuppgifter. År 2019 och 2020 ingick inte diagnostiska utredning i arbetsuppgifterna. Istället var arbetsuppgiften att *stimulera till ökat stöd för elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter i skolans lärmiljö*. Detta innebar att skollogopeden arbetade med insatserna:

- Att ge konsultationer och handledning till skolpersonal kring insatser och anpassningar för språk-, läs- och skrivförmågan, både på grupp- och individnivå.

- Att ge fortbildning till skolpersonal om språkstörning, dyslexi, visuellt stöd i undervisningen, programvara för bildstöd och olika digitala lärverktyg som hjälpmedel.
- Att träna med elever och stödja vid inläring av anpassningar. Det innebar elevgrupper eller enskilda elever som tränade fonologisk medvetenhet, berättande, meningsbyggnad, digitala lärverktyg, kompletterande kommunikationshjälpmedel, strategier för ordinläring och skolbegrepp förenat till aktuell klassrumsundervisning.
- Att ge rådgivning kring remitteringsfrågor till skolpersonal.
- Att ge rådgivning till vårdnadshavare kring behov av stimulans, åtgärder och remitteringsfrågor.

Totalt inkom 119 identifierade elevärenden. Skollogopeden arbetade med direkta eller indirekta. Beslut om vilken insats som skulle göras skedde i samråd med antingen läraren, specialpedagogen eller specialläraren. Vid projektets slut rapporterade skollogopeden till elevhälsan om alla insatser som gjorts och om det fanns specifika fortsatta rekommendationer för enskilda elever.

Metodbeskrivning för utvärdering

Under projektets gång noterade logopeden information om programvaror och arbetssätt som fanns på skolorna. Även uppföljningar genom webbaserade enkäter gjordes efter avslutat arbete respektive år. En skolpersonalenkät och en skolenkät. Skolpersonalenkäten redovisas inte i denna rapport, läs om dess resultat i respektive skolområdes utvärdering (Nordin 2020, Nordin 2020, Nordin 2021).

Skolenkäten sändes till rektorer, speciallärare och specialpedagoger på respektive skola. De ombads besvara med ett svar per skola. Skolenkäten för Låna logoped 2018 sändes ett år efter att projektet avslutades. Skolenkäten för Låna logoped 2019 och 2020 sändes fyra veckor efter avslutat projekt respektive år. För 2018 svarade två av sex skolor. För år 2019 svarade två av fyra skolor. För år 2020 svarade tre av tre skolor.

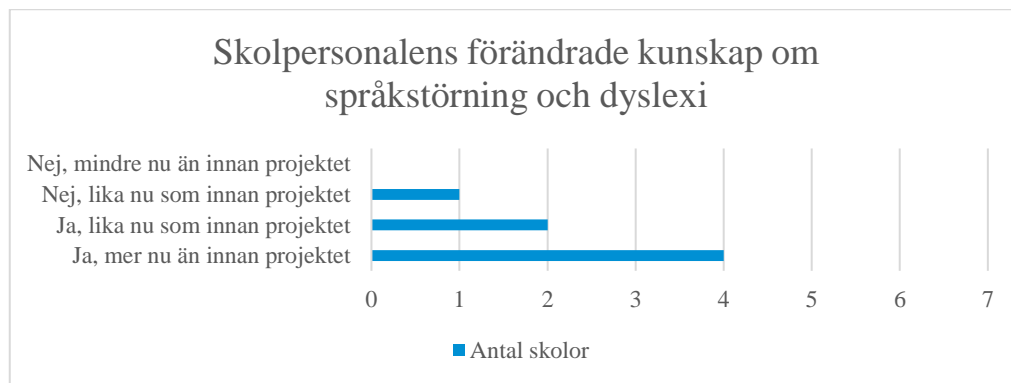
Skolenkäten bestod av nio påståenden, två ja- och nej-frågor samt utrymme till övriga kommentarer kring fördelar och förslag till förbättringar.

Uppgifter gällande remissinflöde till logopedmottagningar har inhämtats från Logopedi och foniatri på Universitetssjukhuset. Det har inte gått att få fram tillförlitliga siffror från logopedmottagningen på Karlskoga lasarett på grund av namnbyten i det administrativa systemet.

5. Resultat och utvärdering

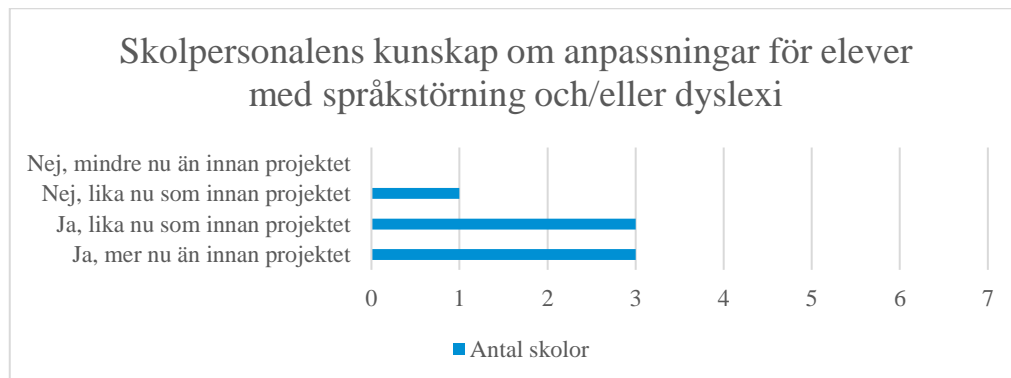
Får skolpersonal större kunskap om språkstörning och läs- och skrivsvårigheter genom samarbetet med logoped inom projektet Låna logoped?

Skolpersonalens kunskap om språkstörning och läs- och skrivsvårigheter har på drygt hälften av skolor ökat, se figur 1. Ökningen har varit större på de skolor där skolpersonal haft avsatt tid under året för regelbunden fortbildning tillsammans med logoped. Ökningen har varit mindre när skolpersonal haft enstaka utbildningsinsatser med logoped samt enbart mött logoped vid enskilda konsultationer om elever.

Figur 1 Skolors svar på påståendet "På skolan har skolpersonal kunskap om vad språkstörning och dyslexi är".

Även kunskap om anpassningar har ökat på vissa skolor, se figur 2. Här ses samma mönster som ovan, de skolor som haft avsatt regelbunden tid för fortbildning i samarbete med logoped är de skolor som har angett att kunskapen ökar. Ingen ökning hos skolor där lärare enbart mötte logoped vid konsultationer om elever eller där logopeden gjorde diagnostiska utredningar.

Figur 2 Skolors svar på påståendet "På skolan har skolpersonalen kunskap om relevanta anpassningar för elever med språkstörning och/eller dyslexi".

Utvärderingen för år 2019 och 2020 innehöll även frågan om det finns någon annan profession på skolan som kan ge samma råd och stöd som logopedkompetensen har gett? De flesta upplever att det inte finns och att logopedkompetensen har varit ett användbart komplement till övriga kompetenser på skolan, se figur 3. En skollogoped upplevs ha bidragit till ökad kunskap och stöd på skolan.

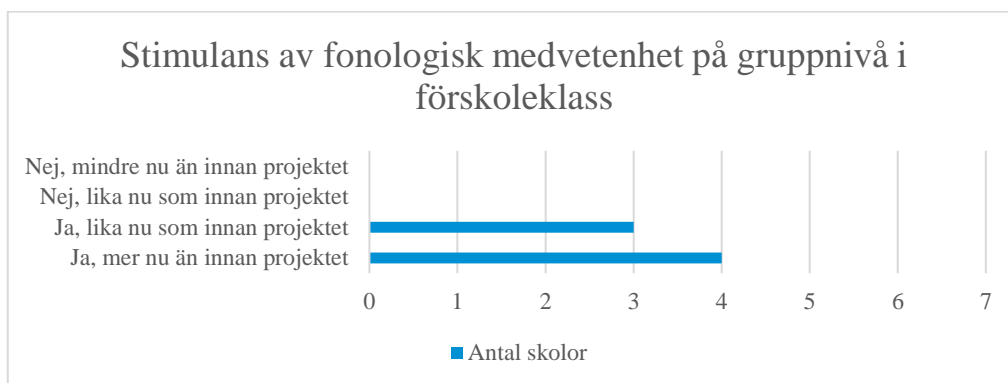

Figur 3 Skolors svar på påståendet "På skolan finns det någon annan profession som kan ge samma råd/stöd som logopedkompetensen har gett".

Ökar stödet till elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter genom samarbetet med skollogoped?

Fonologisk medvetenhet

Samarbetet med logoped har på hälften av skolorna lett till ökad stimulans av fonologisk medvetenhet både på gruppnivå och riktat till elever med behov, se figur 4 och figur 5. Ett exempel på detta är att speciallärare fortsatte det arbete som logopederna startat upp för att träna fonologisk medvetenhet med de förskoleklass elever som misstänkts vara i riskzon för att utveckla läs- och skrivsvårigheter. Det är större ökning hos skolor där logoped hade elevgrupper för stimulans av fonologisk medvetenhet. Det finns fortfarande skolor efter projektet som enbart ger stimulans av fonologisk medvetenhet i gruppnivå och inte riktad i mindre grupper till barn med behov.

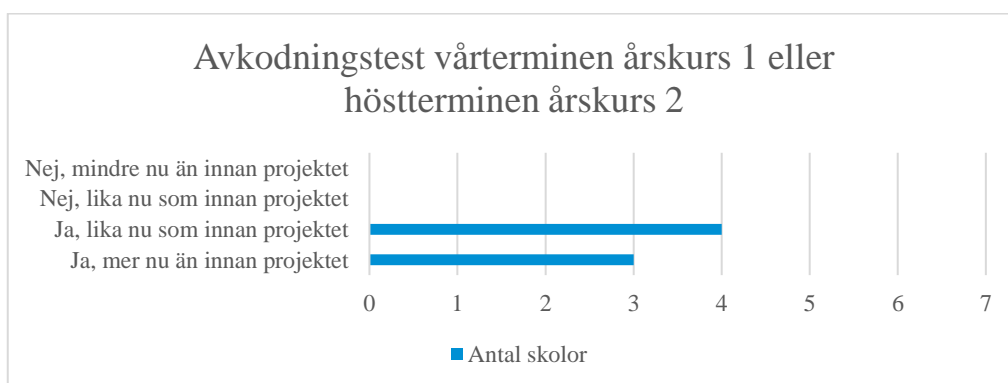
Figur 4 Skolors svar på påståendet "På skolan arbetar vi med att stimulera fonologisk medvetenhet på gruppnivå i förskoleklass".

Figur 5 Skolors svar på påståendet "På skolan ger vi riktad träning av fonologisk medvetenhet till barn (som tillhör riskgrupp att senare utveckla läs- och skrivsvårigheter) i förskoleklass eller årskurs 1 i mindre grupper eller enskilt".

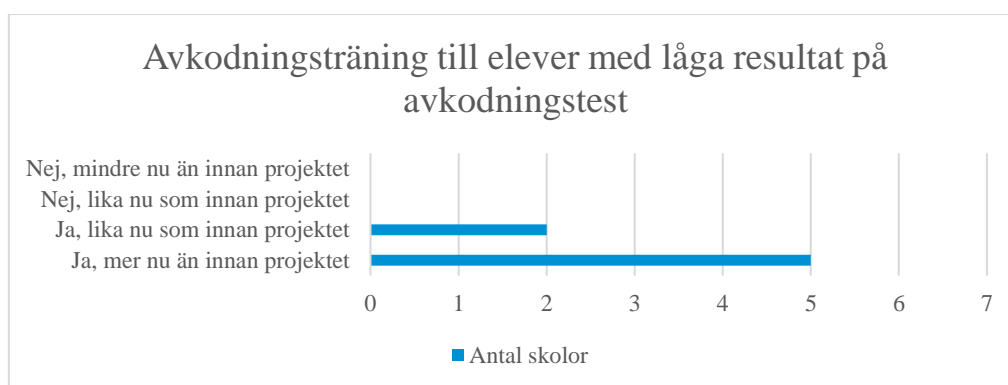
Avkodningstest och avkodningsträning

Skolorna genomför avkodningstester i tidiga årskurser, samtliga skolor har haft något avkodningstest innan projektet. Nästan hälften av skolorna har ökat avkodningstestningen i tidiga årskurser, se figur 6.

Figur 6 Skolors svar på påståendet "På skolan genomför vi avkodningstest på alla elever vårterminen årskurs 1 eller höstterminen årskurs 2".

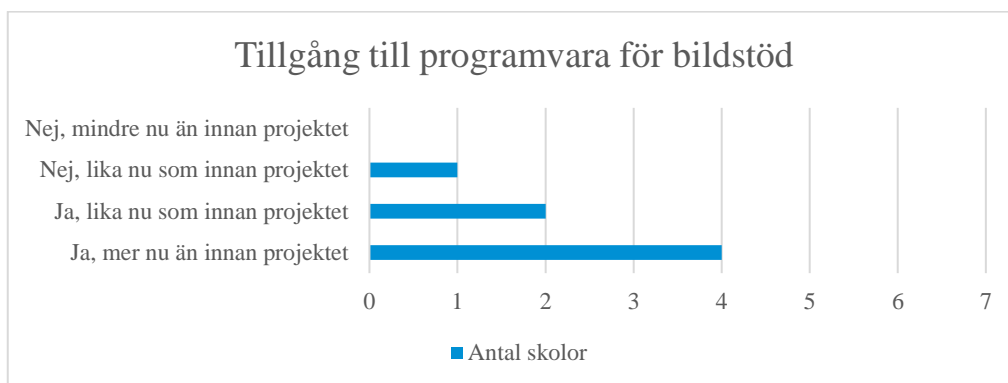
Evidensbaserad intensiv avkodningsträning för elever med låg avkodningsförmåga har under projektet ökat på de flesta skolor, se figur 7. Nio av 14 skolor hade material för avkodningsträning innan projektet. Inför projektet utbildade en skola personal för avkodningsträning. Under projektets gång införskaffade ytterligare tre skolor material och utbildning. Även en skola som hade ett träningsmaterial valde att införskaffa ytterligare en metod som passar till träning av fonem-grafem och avkodningsträning i tidig läsinlärning. Det materialet valde skolan att använda i både klassrumsundervisning och enskild träning hos speciallärare. Det har även funnits skolor som har träningsmaterial men där det inte funnits någon personal som haft arbetsuppgiften samt avsatt tid för att genomföra träningen med eleven.

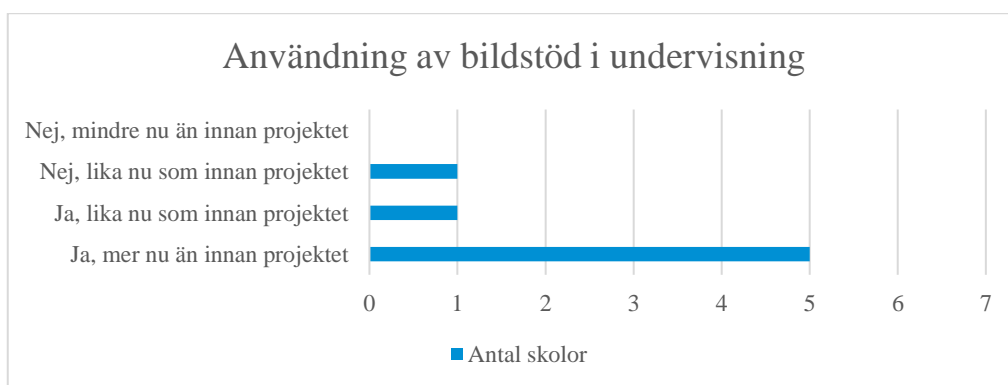
Figur 7 Skolors svar på påståendet "På skolan ger vi intensiv avkodningsträning enligt evidensbaserad metod till de elever som får låga resultat på avkodningstester".

Bildstöd som visuellt stöd i undervisningen

Både lärarnas tillgång till programvara för att skapa bildstöd till undervisningen och användandet av bildstöd i undervisning har ökat, se figur 8 och figur 9. Fyra skolor har under projektet införskaffat programvara för bildstöd som lärare har direkt tillgång till. På ytterligare några skolor finns programvaran hos specialpedagogen men inte för lärarna att använda. På de skolor där lärare har direkt tillgång varierar det i hur mycket lärarna kommit igång med att använda bildstöd i undervisningen, även om de har programvara och fått fortbildning. Vid uppföljningen av året 2020 hade sju av 27 lärare använt programmet vid sex tillfällen eller mer till sin undervisning, 20 lärare svarade att de använt det 1-5 tillfällen. Vid klassrumsbesök hos några lärare är det tydligt att några har börjat använda bildstöd aktivt som visuellt stöd i undervisningen, men i flera klassrum används stödet inte. Bildstöd har använts vid strukturstöd för instruktioner, i kommunikationsknippor, som språkligt stöd för förklaringar av ord i texter och som språkligt stöd vid muntliga genomgångar i klassrummet. Skolpersonal har uttryckt att de har börjat använda bilder på ett nytt sätt som de upplever fungerar bra med eleverna, men flera lärare efterfrågar mer stöd från logopeden för att kunna komma igång eller fortsätta utveckla arbetet.

Figur 8 Skolors svar på påståendet "På skolan finns det god tillgång för lärarna till programvara för bildstöd".

Figur 9 Skolors svar på påståendet "På skolan använder skolpersonal bildstöd i undervisning".

Digitala lärverktyg som hjälpmedel

Digitala lärverktyg används som hjälpmedel till elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter på skolorna. Nästan hälften av skolorna svarar att de använder detta mer nu än innan projektet, se figur 10.

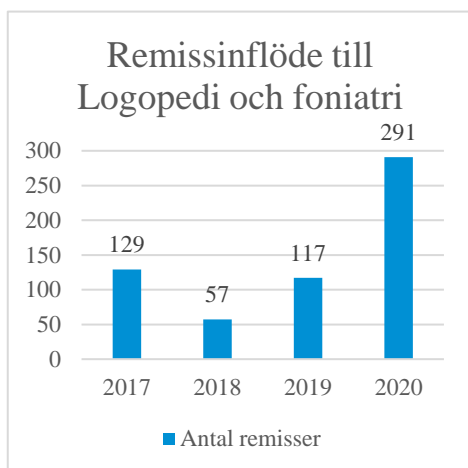
Figur 10 Skolors svar på påståendet "På skolan används språk-, läs- och skrivhjälpmedel i lärsituationen (Exempelvis ClaroRead, Stava Rex, SpellRight, SymWriter, Inläsningstjänst mfl)".

Språklig träning av förmågor och stödstrategier

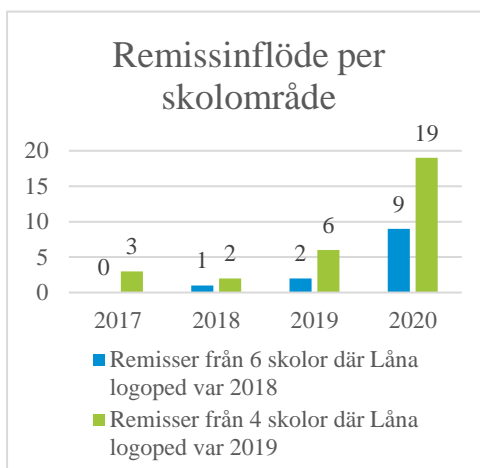
Under 2018 fick ingen elev träning av skollogoped eftersom uppdraget var att göra diagnostiska språk-, räkne-, läs- och skrivutredningar. När projektet ändrade uppdrag efter utvärdering av projektet 2018 gavs möjlighet till träningsinsatser. Under 2019 och 2020 anmäldes totalt 105 elevärenden till skollogopeden. 25 av eleverna fick indirekta insatser. 80 av eleverna fick både indirekta insatser och direkta träningsinsatser. Vissa elever skulle inte haft någon träning på skolan utan projektet men fick nu träning genom skollogoped. Detta gällde främst elever som av logoped fick träning av *skolbegrepp*, *meningsbyggnad* och *berättande*. Av de elever som fick träning i *fonologisk medvetenhet* och i *digitala lärvverktyg som hjälpmedel* hos skollogoped fanns det både elever som inte skulle fått någon extra träning utan projektet och elever som skulle ha fått stöd av speciallärare eller lärare även utan projektet. Samverkan med skollogoped som har uppdrag för träningsinsatser har lett till ökad och tidigare inledd träning för elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter. Den logopediska träningen har även lett till att man tidigt i förskoleklass och årskurs 1 har kunnat identifiera elever som behöver annat specialpedagogiskt stöd i fortsättningen, till exempel tidig avkodningsträning.

Minskar remissinflödet hos logopedmottagning om skollogoped finns på skolan?

Varken att regionens logoped genomför diagnostiska utredningar på skolan eller att det finns en skollogoped som arbetar med stöd, träning och anpassningar på skolan leder till minskad remittering till logopedmottagning. Det totala remissflödet för språk-, räkne-, läs- och skrivutredning har fortsatt öka hos Logopedi och foniatri, se figur 11. Remitteringen från respektive skolområde har ökat efter att projektet Låna logoped har varit på skolorna, se figur 12. Detta kan bero på flera orsaker. En orsak kan eventuellt vara att alla skolor innan projektet inte har haft rutiner för att identifiera och ge de insatser som behövs innan remittering.

Figur 11 Antal remisser för skolbarn med frågeställning språk-, räkne-, läs- och/eller skrivsvårigheter under respektive år.

Figur 12 Remissinflöde till Logopedi och foniatry från respektive skolområde där Låna logoped var placerad under 2018 och 2019. Låna logopedes år 2020 är inte med eftersom de remisserna skickas till Region Örebro läns logopedmottagning i Karlskoga.

Är arbetssättet i Låna logoped relevant eller behövs justeringar?

Arbetssätt

Låna logopeders två olika arbetssätt har gett olika resultat. När logopedutredningar i regionens regi utförs på skolan resulterar det i att viss dubbeltestning av elev minskar, men det ses ingen tidsvinst för utredningstiden jämfört med att utredningen sker på logopedmottagningen. Medeltiden för en språk-, räkne-, läs- och/eller skrivutredning genomförd på skolan var 17 timmar (variationsvidd 11-29). Medeltiden för en utredning i Region Örebro län med frågeställning dyslexi utan annan problematik tar på logopedmottagningen mellan 11-18 timmar (medel 15 timmar). En utredning för dyslexi med komplex karaktär eller en utredning för språkstörning tar 10,5-26 timmar (medel 18 timmar). När uppdraget var att göra utredningar fanns inte tillräckligt med tid över till insatser för stöd, träning och anpassningar (Nordin, 2018).

Efter projektets år 2018 ändrades uppdraget. Skollogopederna skulle istället arbeta inom elevhälsoteamet med uppdrag att stimulera till ökat stöd för elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter i skolans lärsituation. Så som en skollogoped anställd av rektor kan arbeta. Detta arbetssätt har gett mer kunskap till skolpersonal och mer stöd till eleverna jämfört med första arbetssättet. Att en skollogoped är placerad på skolan med arbetssätt inom skolans uppdrag har lett till att elever och skolpersonal fått logopediskt stöd även innan en diagnostisk utredning görs.

Även om skollogoped har uppdrag att arbeta med stöd behövdes olika typer av insatser på skolorna. Det räckte inte med möjligheten att konsultera eller efterfråga insatser. Det har varit viktigt att ha en kombination av insatserna föreläsningar,

workshop, konsultation och träning. Tider för detta behövde planeras in i skolans kalendarium. Utan kombinationen av insatser och inplanerad tid har färre antal lärare kunnat ta del av insatser. Även om kombinationen har funnits och pågått under ett år önskar skolpersonal fortsatt stöd från logoped vid projektets slut för att komma igång med vissa anpassningar eller fortsätta utveckla dem. Efter projektets slut kommer det även nya elever till skolan som inte har fått logopediskt stöd. Ett år av samverkan med logoped räcker inte. Det finns en efterfrågan hos vissa skolor att alltid ha logoped i sin verksamhet.

Närhet och lokalisering

Det har varit positivt när skollogopeden haft bestämda dagar och bestämd arbetsplats på skolorna. Denna regelbundenhet har underlättat till att kunna lyfta nya ärenden samt konsultera under tidens gång. På skolor där logoped inte har haft en bestämd arbetsplats och där skolorna behövt efterfråga logoped för insatser har insatserna varit färre jämfört med skolor där logoped haft bestämd arbetsplats, hållit föreläsningar och konsulterat. Det har visats sig viktigt att logopeden hälsar på hos alla lärare och i alla klasser, samt att presentationen av logopedens arbetsuppgifter har getts av både rektor, specialpedagog och skollogoped, inte bara av en part.

6. Slutsats

Den verksamhetsuppföljning som gjordes 2017 (Nordin 2018) tillsammans med projektet Låna logoped har varit ett sätt att utreda förutsättningarna för hur en förstärkning av logopedresurserna kan göras inom skolhälsovården. Arbetet har riktats till hela regionens upptagningsområde, där skolor från olika kommuner deltagit i projektet.

Slutsatsen är att en skollogoped med uppdrag att arbeta inom skolans mål med stöd till elever och lärare är ett bra arbetssätt för att förstärka logopedresurserna för att ge stöd till eleverna. Skolpersonal har fått större kunskap om språkstörning och dyslexi genom projektet. Stödet till elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter har ökat i form av:

- Ökad stimulans av fonologisk medvetenhet på gruppnivå i förskoleklass.
- Ökad stimulans av fonologisk medvetenhet för individer med behov i förskoleklass samt årskurs 1.
- Att skolorna ger intensiv avkodningsträning i större utsträckning efter än innan projektet.
- Ökad tillgänglighet för skolpersonal att skapa bildstöd till undervisningen.
- Ökad användning av bildstöd som visuellt stöd i undervisningen.
- Att elever med språksvårigheter har fått logopedisk träning av ordförråd, meningsbyggnad och berättande.
- Att elever i riskzon för att utveckla läs- och skrivsvårigheter har kunnat identifieras redan i förskoleklass och därmed tidigt fått extra träning i mindre grupp och/eller enskilt.

Inget av arbetssätten som har prövats i projektet har visat sig vara ett bra sätt att förstärka logopedresurserna för att minska väntetid eller inflöde av remisser till logopedmottagning för diagnostiska språk-, läs- och skrivutredningar.

Arbetsättet Låna logoped har förändrats under arbetets gång. Att ett skolområde lånar en logoped en begränsad tid leder visserligen till ökad kunskap och ökat stöd till elever under projektets tid, men skolpersonal efterfrågar fortsatt stöd för att fortsätta utveckla elevstödet. De flesta skolor anger att det inte finns någon annan profession på skolan som kan ge samma stöd som logopedkompetensen har gett och att logopedkompetensen har varit ett användbart komplement till övriga kompetenser på skolan. Utifrån resultaten är det positivt om skollogopeder finns inom kommunerna (lokalt på skolor och centralt) för att arbeta inom skolans uppdrag.

7. Referens

Nordin, E., 2018. Verksamhetsutredning: Arbetet för barn och ungdomar med misstänkt dyslexi, dyskalkyli och språkstörning i Region Örebro län. Hämtad februari 2020 från <https://www.regionorebrolan.se/sv/uso/Patientinformation/Kliniker-och-enheter/Oron--nas--och-halskliniken/Logopedi-och-foniatri/Utvecklingsarbete/>

Nordin, E., 2020. Utvärdering Låna logoped 2018: regionens diagnostiska språk-, räkne-, läs- och skrivutredningar på skolan i samarbete med elevhälsoteamet. Region Örebro län.

Nordin, E., 2020. Utvärdering Låna logoped 2019: stimulera till ökat stöd för elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter i skolans lärsituationer. Region Örebro län.

Nordin, E., 2021. Utvärdering Låna logoped 2020: stimulera till ökat stöd för elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter i skolans lärsituationer. Region Örebro län.

Region Örebro län. (2016). *Verksamhetsplan med budget 2017 och planeringsförutsättningar för 2018-2019*. Hämtad från https://www.regionorebrolan.se/Files-sv/%C3%96rebro%20l%C3%A4ns%20landsting/Om%20landstinget/Ekonomi/verksamhetsplan/Versamhetsplan_2017_webb.pdf?epslanguage=sv